

GEEN WAARZEGGER MAAR WETENSCHAPPER

De hoogste hoogleraar van de VU is eigenlijk een eeuwige student. Altijd nieuwsgierig naar wat hij niet begrijpt, boort Peter Nijkamp steeds nieuwe onderwerpen van onderzoek aan. Die groeien dan vaak uit tot een bloeiend wetenschaps-terrein, waarna de topeconoom zijn blik weer op iets anders richt.

Peter Nijkamp (1946) zou graag weer student willen zijn. Rechten, biologie, of geschiedenis misschien. Je zou zeggen dat hij zo'n beetje het tegenovergestelde is: als eerste universiteitshoogleraar op de Vrije Universiteit is de ruimtelijk econoom juist de top van de piramide. Hij heeft meer vrijheid dan gewone hoogleraren, extra geld voor onderzoek en vrijstelling van bestuurswerk en onderwijsverplichtingen.

Ergens is Nijkamp in deze positie wel een beetje een student. Eentje die altijd hard gewerkt heeft omdat het allemaal zo interessant was, en nu studietijd over heeft om in te vullen naar keuze. Mooi voor iemand met een brede belangstelling als hij. Door zijn reputatie weet iedereen hem te vinden met boeiende klussen. "Per dag komen er onvoorstelbaar veel dingen langs. Ik kan snel schakelen. Ik ben een workaholic, maar op een breed terrein van wetenschap en beleid, en ik vind mijn werk het mooiste wat er is." Hij heeft maar weinig slaap nodig, is 's morgens vaak als eerste binnen en als 's avonds iedereen weg is, denkt hij: jammer, ik moet weer gaan.

'Ik ben een workaholic... en ik vind mijn werk het mooiste wat er is'

HET WERD STEEDS GROTER

Zijn kamer ligt aan het eind van de gang van de afdeling Ruimtelijke economie. Die afdeling bouwde hij sinds 1975 uit tot een toonaangevend instituut van tachtig mensen. Steeds weer werd zijn interesse gewekt door een nieuw onderwerp. Milieu-economie, transporteconomie, stedelijke ontwikkeling, migratie, complexity science – dat gaat over voorspellende modellen. Zo'n onderwerp werd dan meestal steeds groter, hij haalde steeds weer onderzoeksgeld binnen. Tot de afdeling een nieuwe hoogleraar nodig had om het onderzoek te leiden en Nijkamp weer geïnteresseerd raakte in iets anders. "Ik zocht dan een collega die beter was dan ik. Dat is een van de grootste geheimen van een bloeiende onderzoekssetting. Veel mensen willen zelf nummer één zijn. Gelukkig heb ik die houding niet." Zo ligt het management van 'zijn' afdeling de laatste tien jaar bij zijn opvolgers.

Op zijn werkkamer werkt Nijkamp aan artikelen voor tientallen economietijdschriften, of spreekt hij studenten met wie hij bijvoorbeeld het VU Multicultural Event organiseert. Niet dat Nijkamp de hele dag achter zijn bureau of vergadertafel zit. Hij reist

veel. In Nieuw-Zeeland bezocht hij kort voor dit interview een conferentie over migratie, een onderwerp dat al enige jaren zijn interesse heeft. Nadat Geert Wilders claimde dat immigranten

'Veel mensen willen zelf nummer één zijn. Gelukkig heb ik die houding niet'

Nederland alleen maar geld kosten, zocht Nijkamp uit hoe het nu echt zit. "Migranten zijn juist heel positief voor het Nederlandse bedrijfsleven. Migratie leidt tot meer innovatie, een van de belangrijkste voorwaarden voor economische groei op de lange termijn. Dat vergt wel een uitgebalanceerd management dat wederzijds onbegrip en conflicten tegengaat die diversiteit ook met zich mee kan brengen."

SCHILDERIJ VAN POSTZEGELS

Een congres van het door hem geïnitieerde Network on European Communications and Transport Activity Research was ook een recente reisbestemming. "De Homo mobilis, de mobiele mens, was mijn interesse op zeker moment. Ik had er plezier in om een strategie uit te denken om verschillende belangen bij elkaar te brengen. Dat lukte, en in NECTAR vormen alle postzegels van onderzoek een veelkleurig schilderij." Nijkamp is nu erelid. Afgelopen juni bracht hij een feestelijk bezoekje aan Portugal: hij kreeg een eredoctoraat van de universiteit van de Algarve in Faro. Ook de universiteiten van Brussel, Athene en Boekarest bewezen hem deze eer. Nijkamp staat al jaren hoog op lijsten met best publicerende economen. In 1996 kreeg hij de meest prestigieuze wetenschappelijke erkenning in Nederland, de NWO Spinozapremie.

LICHTEND VOORBEELD

Hoe kon Nijkamp zo'n topwetenschapper worden? Hij kreeg het niet met de paplepel ingegoten. "Ik ben onder economisch niet al te gunstige omstandigheden geboren en opgegroeid", zegt hij

'Jan Tinbergen was voor mij een lichtend voorbeeld'

daarover. Zijn carrière begon eigenlijk toen hij op de middelbare school een populair-wetenschappelijk boekje van Nobelprijswinnaar Jan Tinbergen in handen kreeg. Toen wist de scholier dat hij

economie moest gaan studeren. In Rotterdam, waar Tinbergen doceerde. "Hij was voor mij een lichtend voorbeeld. Hij had twee drijfveren: begaanheid met de medemens en de absolute opdracht om het niet bij die emotie te laten, maar om analytisch, hard wetenschappelijk te leren begrijpen hoe de wereld in elkaar zit." Deze houding paste uitstekend bij Nijkamp. Hij wilde altijd al graag achter het waaróm van misstanden komen. "Vaak zijn ze niet door slechteriken bedacht. Niemand wilde de werkloosheid die volgde op de sluiting van de mijnen in Zuid-Limburg en de textielindustrie in Twente. Niemand wil dat er kinderen in ontwikkelingslanden sterven van honger. Maar er liggen economische wetmatigheden aan ten grondslag en daarom kan het niet anders. Een wetenschapper is geen waarzegger of predikant, maar hij moet

'Ik ga geen politieke uitspraken doen, dan word je een dominee. Daar zijn er in Nederland al te veel van'

informatie filteren, concepten uitdenken en verklaringen bedenken. Dat is mijn drijfveer."

In de voetsporen van Tinbergen begon Nijkamp zijn loopbaan als kwantitatief econoom: hij specialiseerde zich in modellen, statistiek en econometrie. Toen hij overstapte naar ruimtelijke economie, kon hij veel nuttige technieken toepassen op dat betrekkelijk jonge vakgebied.

KRUISBESTUIVING

In zijn zoektochten naar antwoorden en verklaringen liep de econoom soms tegen de beperkingen van zijn vakgebied aan. "Dan ging ik maar eens met een socioloog praten, of met psychologen of juristen." Kruisbestuiving met wetenschappers uit andere disciplines leverde bijvoorbeeld op dat Nijkamp het uit de medische wereld afkomstige principe van de meta-analyse – een kwantitatieve analyse van eerdere toegepaste onderzoeken over een bepaald onderwerp – introduceerde binnen de economie. Nijkamp wordt vaak gevraagd als adviseur voor instellingen als de Wereldbank, de Europese Commissie, de OESO, de Raad van Europa en de Nederlandse regering. Zo zocht hij in 2010 voor het kabinet uit hoe de grote, maar fragmentarische Nederlandse tuinbouwsector in de toekomst vitaal kan blijven. Nijkamp: "Daar werken tienduizenden mensen die allemaal elkaars concurrent zijn. De bloemen van onze tuinders vliegen de hele wereld over. Door de globalisering is er een overkoepelende strategie nodig, want iedereen kan het. Als we niet oppassen, neemt China onze positie over." Nijkamp bedacht een plan dat door de hele sector omarmd werd. Een bijzondere prestatie. "Ik sprak niet als eerste met belangenorganisaties, maar met de tuinders zelf. Ik zei: 'Ik moet

'Door te luisteren kon ik nieuwe concepten uitdenken en een switch in het denken bewerkstelligen'

een plan ontwikkelen, maar heb er weinig verstand van. Jullie moeten me vertellen wat er moet gebeuren. Door te luisteren kon ik nieuwe concepten uitdenken en een switch in het denken bewerkstelligen." Vitaal tuinbouwcluster 2040 komt er heel kort op neer dat de Nederlandse tuinbouw nu één is, met een nieuwe, overkoepelende vereniging, met Loek Hermans als boegbeeld. Die moet zorgen dat de sector minder met zichzelf bezig is en

strategische partners zoekt in China, Zuid-Amerika en Afrika. Voor wie Nijkamp ook werkte, sinds 1973 is de VU altijd Nijkamps werkgever geweest, ook tijdens zijn voorzitterschap van NWO van 2002 tot 2009. "Het leven van een wetenschapper is hier aangenaam, er heerst een open sfeer. Het college van bestuur stimuleert bijvoorbeeld dat ik me nu bezighoud met migratie-onderzoek. Dat ligt politiek moeilijk, dat moet je aandurven. Ik wil weten hoe het in elkaar zit. Ik ga geen politieke uitspraken doen, dan word je een dominee. Daar zijn er in Nederland al te veel van. Je moet wel distantie houden."

Rianne Lindhout

MOBIELE MENS

Dacht u ook dat ict-ontwikkelingen tot minder fysiek vervoer leiden en dus milieuwinst opleveren? Het lijkt logisch. Oud-VS-president Clinton predikte het ook; het idee heeft politieke gevolgen gehad. Maar het tegendeel is waar. Ict is meer dan thuiswerken en minder enveloppen per post. Universiteitshoogleraar en ruimtelijk econoom Peter Nijkamp raakte geïnteresseerd in het onderwerp. Hoe zit het nu echt met de relatie tussen ict en mobiliteit? "Je actie-range wordt groter, je kunt steeds gemakkelijker mensen leren kennen en met elkaar samenwerken.

Maar na al die e-mails en facebook-contacten wil je elkaar toch in het echt spreken. Als mensen al tijd overhouden door minder woon-werkverkeer, besteden ze die vaak aan niet-verplichte mobiliteit. Dat zit nu eenmaal in mensen. Contact met andere mensen is een inspiratiebron. Dat is niet te vervangen door ict."

De winst van Nijkamps onderzoek hiernaar is dat er nu in de beleidswereld genuanceerder wordt gedacht over de milieuwinst van ict-ontwikkelingen. Al die internet-bestellingen moeten bovendien ook fysiek bezorgd worden, vaak zelfs aan huis...